

УДК 338.48

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V38\(2023\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V38(2023)-09)

Кушнірук В. С., кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та організації бізнесу, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID: 0000-0002-4368-8912

e-mail: kushnirukvs@mnau.edu.ua

Денищенко Л. В., старший викладач кафедри міжнародної економіки і туризму, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-8160-7343

e-mail: denyshchenko@snu.edu.ua

Готельно-ресторанна індустрія: сучасний стан та перспективи розвитку

Анотація. У статті розкриті стан та перспективи розвитку готельно-ресторанної індустрії України з огляду на останні події. Встановлено, що кожен суб'єкт готельно-ресторанної індустрії на сьогодні може бути зруйнований через масові ракетні удари, які ворог завдає по всій території України. Розглянуто динаміку кількості зареєстрованих фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб за видами готельно-ресторанної діяльності та визначено, що станом на 1 жовтня 2022 р. у порівнянні з квітнем 2022 р. відбулося суттєве скорочення кількості фізичних осіб-підприємців у сфері діяльності засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання та постачання готових страв для подій і кількості юридичних осіб, що займаються діяльністю ресторанів, надання послуг мобільного харчування. Виявлено падіння податкових надходжень до державного бюджету, сплачених готелями, на 35% протягом 9 місяців 2022 р. у порівнянні із аналогічним періодом 2021 року. Позитивну динаміку податкових надходжень до державного бюджету продемонстрували пансіонати та гуртожитки, від діяльності яких за 9 місяців 2022 р. було сплачено на 42% податкових надходжень більше, ніж за відповідний період 2021 року. Визначено, що на сьогодні важливою проблемою розвитку готельно-ресторанної індустрії є зниження купівельної спроможності клієнтів на фоні здорожчання послуг, що надаються суб'єктами цього виду економічної діяльності. З'ясовано, що подолання наслідків російсько-української війни передбачає надання всебічної державної підтримки готельно-ресторанній індустрії у вигляді пільг з ПДВ, пільг з податку на майно та пільгових кредитів. Виявлено, що при розробці плану післявоєнного відновлення готельно-ресторанної індустрії України слід також враховувати короткостроковий та ефективний розвиток цієї індустрії в умовах, реалізованих іншими країнами, які зазнали втрат внаслідок воєнних дій чи кризових ситуацій. У повоєнному відновленні готельно-ресторанної індустрії особливу увагу доцільно зосередити на створенні ефективної системи антикризового управління та управління якістю цього виду економічної діяльності.

Ключові слова: готельно-ресторанна індустрія; бізнес; послуги; відновлення.

Kushniruk Viktor, PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Affairs and Business Organization, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Denyshchenko Liudmyla, Senior Lecturer of the Department of International Economy and Tourism, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine

Hotel and Restaurant Industry: Current State and Development Prospects

Abstract. Introduction. The hotel and restaurant industry has unlimited development potential and makes a significant contribution to the national economy. Taking into account the determining role of the hotel and restaurant industry as an important link in the development of the country's economy, the relevance of the article determines the coverage of the main aspects of the development of this type of economic activity.

Purpose. The purpose of the article is to reveal the state and prospects for the development of the hotel and restaurant industry of Ukraine in view of recent events.

Results. It has been established that every subject of the hotel and restaurant industry today can be destroyed due to massive missile strikes, which the enemy inflicts on the entire territory of Ukraine. The dynamics of the number of registered natural persons-entrepreneurs and legal entities by types of hotel and restaurant activity were considered and it was determined that as of October 1, 2022, compared to April 2022, there was a significant reduction in the number of natural persons-entrepreneurs in the field of vacation accommodation and other temporary accommodation and supply of ready meals for events and the number of legal entities engaged in restaurant activities, provision of mobile catering services. A 35% drop in tax revenues to the state budget paid by hotels during 9 months of 2022 compared to the same period of 2021 was revealed. The positive dynamics of tax revenues to the state budget were demonstrated by boarding houses and hostels, from the activities of

¹Стаття надійшла до редакції: 10.04.2023

Received: 10 April 2023

which 42% more tax revenues were paid in 9 months of 2022 than in the same period of 2021. It was determined that today an important problem in the development of the hotel and restaurant industry is the decrease in the purchasing power of customers against the background of the increase in the price of services provided by subjects of this type of economic activity. It has been found that overcoming the consequences of the Russian-Ukrainian war involves the provision of comprehensive state support to the hotel and restaurant industry in the form of VAT benefits, property tax benefits and soft loans. It was found that when developing a plan for the post-war recovery of the hotel and restaurant industry of Ukraine, one should also take into account the short-term and effective development of this industry in the conditions implemented by other countries that suffered losses as a result of military actions or crisis situations.

Conclusions. In the post-war recovery of the hotel and restaurant industry, it is expedient to focus special attention on the creation of an effective system of anti-crisis management and quality management of this type of economic activity.

Keywords: hotel and restaurant industry; business; services; restoration.

JEL Classification: L83.

Постановка проблеми. Готельно-ресторанна індустрія має необмежений потенціал розвитку та робить значний внесок у національну економіку. Сучасні умови господарювання характеризуються глобалізацією економіки та комп'ютеризацією суспільства, зростанням значення сфери послуг у розвитку національної економіки, новими вимогами держави та споживачів до питань ринкових відносин. Активні ціннісні зміни, зміна споживчих уподобань в українському суспільстві, формування нових ринків у сфері послуг інтенсифікують розвиток готельно-ресторанних послуг. Оскільки готельно-ресторанна індустрія є індикатором позитивних змін в економіці України та важливою передумовою зміцнення міжнародних зв'язків та інтеграції країни у світову спільноту, інтерес до теорії та практики є передумовою стратегічного управління компаніями цієї сфери.

Враховуючи умови сьогодення, чи не найбільше від повномасштабного вторгнення ворога на територію України постраждала готельно-ресторанна індустрія. Цьому виду бізнесу, який протягом останніх кількох років ще не оговтався від негативних наслідків пандемії, довелося зіткнутися з новими викликами. Головним економічним викликом для готельно-ресторанного бізнесу сьогодні є виживання після фізичного знищення багатьох закладів цього господарства.

Беручи до уваги визначальну роль готельно-ресторанної індустрії як важливої ланки розвитку економіки країни, актуальність статті зумовлює висвітлення основних аспектів розвитку цього виду економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематичні аспекти функціонування та розвитку готельно-ресторанної індустрії в сучасних умовах є предметом досліджень багатьох науковців, зокрема ґрунтовні дослідження з огляду на останні події проводять С. Баженова, Н. Балацька, І. Банєва, О. Величко, В. Даниленко-Кульчицький, Ю. Дащук, К. Каленік, І. Канцур, А. Капліна, Т. Капліна, Л. Матвійчук, Ю. Поголовська, В. Скриннік, О. Чорний та інші.

Колектив науковців під керівництвом С. Баженової [1] наголошує, що готельно-ресторанна індустрія є однією з найперспективніших галузей розвитку

економіки України. Ефективне функціонування готельно-ресторанного господарства є позитивним показником економічних змін у країні та регіонах і важливою передумовою стимулювання розвитку міжнародних відносин. Т. Капліна та А. Капліна [2] відзначають, що основними тенденціями сучасного розвитку індустрії гостинності є: поглиблення спеціалізації та диверсифікація послуг у закладах розміщення, ресторанного господарства та розваг; утворення конгломератних форм мережі готелів і ресторанів; широке використання інформаційних систем управління, технічної підтримки та маркетингу в індустрії гостинності; об'єднання капіталу готелів, ресторанів і розважальних компаній з капіталом фінансів, страхування, будівництва, транспорту та інших секторів економіки. В. Даниленко-Кульчицький [3] стверджує, що у сучасному абсолютно непередбачуваному середовищі поєднання двох принципів: системності (розуміння стратегічних цілей, системи контролю, прозорі внутрішні процеси та аналіз) і гнучкості (швидкість, креативність і нестандартність прийняття рішень) допомагає компаніям готельно-ресторанної індустрії виживати економічно.

Однак, беручи до уваги дослідження науковців, доцільно відзначити, що питання функціонування та розвитку готельно-ресторанної індустрії в сучасних умовах є не до кінця вивченими, зокрема з позиції практичного аспекту цієї проблематики.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті передбачено розкрити стан та перспективи розвитку готельно-ресторанної індустрії України з огляду на останні події.

Основні результати дослідження. Внаслідок російсько-української війни велика кількість готелів та ресторанів повністю або частково є зруйнованими. І це стосується не лише тих територій, де відбулися або ще тривають активні бойові дії. Кожен суб'єкт готельно-ресторанної індустрії на сьогодні може бути зруйнований через масові ракетні удари, які ворог завдає по всій території України.

Розглядаючи динаміку зміни кількості суб'єктів готельно-ресторанної індустрії, доцільно здійснити аналіз динаміки кількості зареєстрованих фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб за видами

готельно-ресторанної діяльності. За останніми статистичними даними, тобто станом на 1 жовтня 2022 р. у порівнянні із квітнем 2022 р. відбулося суттєве скорочення кількості фізичних осіб-підприємців у таких видах діяльності готельно-ресторанної індустрії, як діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання (на 48 од.) та постачання готових страв для подій (на 49 од.) (табл. 1). Натомість за цей період значно зросла кількість зареєстрованих

фізичних осіб-підприємців у сфері діяльності ресторанів, надання послуг мобільного харчування (на 522 од.) та у сфері обслуговування напоями (на 290 од.). Що стосується кількості зареєстрованих юридичних осіб, то станом на 1 жовтня 2022 р. у порівнянні з початком аналізованого періоду відбулося найбільше падіння кількості юридичних осіб, що займаються діяльністю ресторанів, надання послуг мобільного харчування (на 176 од.).

Таблиця 1 Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб за видами готельно-ресторанної діяльності

Суб'єкт готельно-ресторанної індустрії	на 1 жовтня 2022 р.		на 1 липня 2022 р.		на 1 квітня 2022 р.	
	Ф	Ю	Ф	Ю	Ф	Ю
Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування	2929	2443	2921	2433	2932	2430
Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	1663	1305	1691	1306	1711	1306
Надання місць кемпінгами та стоянками для житлових автофургонів і причепів	31	67	30	67	30	67
Діяльність інших засобів тимчасового розміщування	232	176	238	176	239	177
Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	39871	12667	39174	12555	39349	12491
Постачання готових страв для подій	675	184	694	183	724	185
Постачання інших готових страв	2717	701	2685	693	2724	691
Обслуговування напоями	5732	1621	5463	1605	5442	1601

Примітка: Ф- фізичні особи-підприємці [4], Ю – юридичні особи [5].

Джерело: сформовано авторами

Серед суб'єктів готельно-ресторанної індустрії за 9 місяців 2022 р. найбільше надходжень до державного бюджету сплатили готелі (майже 673 млн грн). Проте це все одно на 35% менше, ніж за аналогічний період 2021 року. На 42% зросли податкові платежі за діяльність у пансіонатах та гуртожитках, які слугували тимчасовим житлом для тих, хто був змушений покинути свої домівки через війну. Проте частка податків, сплачених від діяльності турбаз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку зменшилася майже на 65%, оскільки сплачено 110 млн грн податку проти 316 млн грн за аналогічний період 2021 року [6].

Готельно-ресторанна індустрія з високим рівнем ризику зазнала та пережила два серйозні потрясіння цього століття: пандемія COVID-19 та російсько-українська війна.

За результатами 2022 р. надходження до державного бюджету від закладів розміщення

зменшилися на 57% у порівнянні з 2021 роком. Проте, попри війну, цей вид економічної діяльності не припинив роботу й дуже швидко перейшов на виклики війни [7].

Жорстка фінансова криза торкнулася не всіх суб'єктів готельно-ресторанної індустрії. Найбільше постраждали готелі на сході, півночі, півдні та деяких центральних регіонах. Значно краща ситуація з суб'єктами цієї індустрії на заході України. Річ у тім, що основний потік відвідувачів тут складають не класичні туристи [8]:

1. Перша категорія – це внутрішньо переміщені особи. З початком війни сотні тисяч жителів районів окупації населених пунктів були евакуйовані до Львова, Ужгорода, Івано-Франківська, Трускавця, готелів Прикарпаття та Закарпаття. З одного боку, готельна індустрія там постійно переживала напругу, і очікувані прибутки відповідно зросли. З іншого боку,

врахування внутрішньо переміщених осіб у статистиці готельно-ресторанної індустрії є дещо неправильним.

2. Друга категорія – це релоковані підприємства. Часто такі підприємства орендували чи продовжують орендувати для своїх співробітників готелі на 40-100 номерів на 6-12 місяців.

З цього моменту можна говорити про часткове відновлення готельно-ресторанної індустрії. Восени 2022 р. виникла ще одна проблема, яка вирішальним чином вплинула на стабільність готельно-ресторанного господарства. Це знеструмлення через масові ракетні удари. Заклади цієї індустрії змушені були закупляти аварійне електропостачання, яке є досить не дешевим у закупці та у використанні. Так, витрати на закупівлю генераторів і палива стали додатковими витратами для готельно-ресторанного бізнесу.

Іншим викликом, з яким на сьогодні стикається готельно-ресторанна індустрія, є різке зниження купівельної спроможності клієнтів. Особливо це помітно на фоні подорожчання продукції, що змушує заклади підвищувати ціни. У такому випадку клієнти починають менше користуватись послугами готельно-ресторанної індустрії [9].

Для забезпечення сталого розвитку готельно-ресторанної індустрії пропонується створювати нові професійні організації у формі асоціацій, консорціумів, кластерів, спілок, альянсів тощо та вдосконалювати наявні. Інтеграція зацікавлених сторін дозволить створити нові високоякісні продукти та послуги, які відповідатимуть найкращим світовим практикам. Це прискорить процес інтеграції готельно-ресторанної індустрії на глобальний ринок. Заявлених результатів можна досягти лише шляхом широкого співробітництва та співпраці всіх зацікавлених сторін щодо сталого розвитку цього виду економічної діяльності [10].

Діяльність готельно-ресторанних підприємств являє собою систему взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють між собою в процесі господарської діяльності. Суб'єкти та об'єкти цієї системи діють у межах правової сфери з урахуванням умов зовнішнього середовища. У сучасній ситуації розвиток готельно-ресторанної індустрії характеризується зміною тенденцій на ринку послуг та жорсткою конкуренцією між підприємствами та зростальним попитом споживачів на отриманні послуги.

Подолання наслідків російсько-української війни передбачає надання всебічної державної підтримки готельно-ресторанній індустрії у вигляді пільг з ПДВ, пільг з податку на майно та пільгових кредитів. З огляду на те, готельно-ресторанний бізнес потребує змін і розвитку [11].

Таким чином, на підставі результатів дослідження, рекомендовано обрати наступні заходи для

повоєнного відновлення готельно-ресторанної індустрії України, які полягатимуть у пошуку рішучих дій та здійсненні кардинальних змін, зокрема [12] у: забезпеченні підтримки національних та міжнародних організацій шляхом розробки та реалізації різноманітних програм та проєктів; запровадженні інновацій (особливо спеціалізоване виробництво роботів); усуненні перебоїв у ланцюжках постачання; орієнтації на здоровий спосіб життя; орієнтації на надання побутових послуг.

При розробці плану післявоєнного відновлення готельно-ресторанної індустрії України слід також враховувати короткостроковий та ефективний розвиток цієї індустрії в умовах, реалізованих іншими країнами, які зазнали втрат внаслідок воєнних дій чи кризових ситуацій. Позитивним у цьому питанні є досвід Хорватії, Кіпру, Грузії та інших країн.

Післявоєнне відновлення готельно-ресторанної індустрії в Україні потребує рішучих заходів і кардинальних змін у структурах управління, інвестиційній діяльності та якості надання послуг. Одним із найважливіших напрямків діяльності суб'єктів готельно-ресторанної індустрії повинно стати створення ефективної системи антикризового управління та управління якістю. Це дозволить надавати послуги з урахуванням стратегій і заходів антикризового управління. В цей час необхідною умовою успішної роботи багатьох закладів готельно-ресторанної індустрії в Україні є наявність стратегій антикризового менеджменту.

Висновки. Отже, результати проведених досліджень дозволяють відзначити, що сучасні підприємства готельно-ресторанної сфери перебувають у досить складному стані у зв'язку із ситуацією, яка склалася та спровокована російсько-українською війною. Виявлено падіння податкових надходжень до державного бюджету, сплачених готелями, на 35% протягом 9 місяців 2022 р. у порівнянні з відповідним періодом 2021 року. Позитивну динаміку податкових надходжень до державного бюджету продемонстрували пансіонати та гуртожитки, від діяльності яких за 9 місяців 2022 р. було сплачено на 42% податкових надходжень більше, ніж за відповідний період 2021 року. Визначено, що на сьогодні важливою проблемою розвитку готельно-ресторанної індустрії є зниження купівельної спроможності клієнтів на фоні здорожчання послуг, що надаються суб'єктами цього виду економічної діяльності. У повоєнному відновленні готельно-ресторанної індустрії особливу увагу доцільно зосередити на створенні ефективної системи антикризового управління та управління якістю цього виду економічної діяльності.

Література:

- Баженова С. Е., Поголовська Ю. Ю., Канцур І. Г. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 38. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1280/1234/> (дата звернення: 09.03.2023).
- Капліна Т. В., Капліна А. С. Індустрія гостинності України: тенденції розвитку. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : Збірник наукових праць*. 2021. № 27. С. 116–127. URL : <http://ppb.khadi.kharkov.ua/index> (дата звернення: 09.03.2023).
- Даниленко-Кульчицький В. А. Вплив війни на готельно-ресторанний бізнес України. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2022. № 6. С. 19-23.
- Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності. URL : https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm (дата звернення: 09.03.2023).
- Кількість зареєстрованих юридичних осіб за видами економічної діяльності. URL : https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm (дата звернення: 09.03.2023).
- Через війну надходження до держбюджету від тургалузі скоротилися майже на 34%. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/cherez-viynu-nahodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turgaluzi-skorotilisya-mayzhe-na-34> (дата звернення: 09.03.2023).
- Готельний ринок України потребує запровадження нових стандартів якості. URL : <https://www.tourism.gov.ua/blog/gotelniy-rinok-ukrayini-potrebuie-zaprovadzhennya-novih-standartiv-yakosti> (дата звернення: 09.03.2023).
- Чорний О. Сталий розвиток українського туризму: що маємо створити для майбутнього? *Журнал лідера сталого розвитку*. 2023. № 2. URL : <https://ukraine-oss.com/stalyj-rozvytok-ukrayinskogo-turyzmu-shho-mayemo-stvoryty-dlya-majbutnogo/> (дата звернення: 09.03.2023).
- Оновлення меню, інші постачальники: як ресторатори справляються зі зростанням цін на продукти. *Журнал Ресторатор*. URL : https://www.restorator.ua/post/prices_and_strategy (дата звернення: 09.03.2023).
- Матвійчук Л. Ю., Дашук Ю. Є. Європейський вектор сталого розвитку індустрії гостинності України. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 45. URL : <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1937> (дата звернення: 09.03.2023).
- Балацька Н. Ю., Каленік К. В., Скриннік В. І. Тенденції розвитку та стратегічного управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. Випуск 13. С. 62-71.
1. Банева І. О., Величко О. В. Перспективи післявоєнного відновлення готельно-ресторанної галузі в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2022. Випуск 67. С. 46-50.

References:

- Vazhenova, S. E., Pogholovsjka, Ju. Ju., & Kancur, I. Gh. (2022). Development of the hotel and restaurant business in today's conditions. *Ekonomika ta suspiljstvo*, 38. Retrieved from : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1280/1234/> [in Ukrainian].
- Kaplina, T. V., & Kaplina, A. S. (2021). The hospitality industry of Ukraine: development trends. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpryemnytva : Zbirnyk naukovykh pracj*, 27, 116–127. Retrieved from : <http://ppb.khadi.kharkov.ua/index> [in Ukrainian].
- Danylenko-Kuljchycjkyj, V. A. (2022). The impact of the war on the hotel and restaurant business of Ukraine. *Industrija turizmu i ghostynnosti v Centraljnij ta Skhidnij Jevropi*, 6, 19-23 [in Ukrainian].
- Number of registered individual entrepreneurs by type of economic activity. Retrieved from : https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/fop_kved/arh_kzf_kved_22.htm [in Ukrainian].
- Number of registered legal entities by types of economic activity. Retrieved from : https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2022/kved/arh_kved_22.htm [in Ukrainian].
- As a result of the war, revenues to the state budget from the tourism industry decreased by almost 34%. Retrieved from : <https://www.tourism.gov.ua/blog/cherez-viynu-nahodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turgaluzi-skorotilisya-mayzhe-na-34> [in Ukrainian].
- The Ukrainian hotel market needs the introduction of new quality standards. Retrieved from : <https://www.tourism.gov.ua/blog/gotelniy-rinok-ukrayini-potrebuie-zaprovadzhennya-novih-standartiv-yakosti> [in Ukrainian].
- Chornyj, O. (2023). Sustainable development of Ukrainian tourism: what should we create for the future?. *Zhurnal lidera stalogho rozvytku*, 2. Retrieved from : <https://ukraine-oss.com/stalyj-rozvytok-ukrayinskogo-turyzmu-shho-mayemo-stvoryty-dlya-majbutnogo/> [in Ukrainian].
- Menu Updates, Other Vendors : How Restaurateurs Cope With Rising Food Prices. *Zhurnal Restorator*. Retrieved from : https://www.restorator.ua/post/prices_and_strategy [in Ukrainian].
- Matvijchuk, L. Ju., & Dashhuk, Ju. Je. (2022). European vector of sustainable development of the hospitality industry of Ukraine. *Ekonomika ta suspiljstvo*, 45. Retrieved from : <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1937> [in Ukrainian].
- Balacjka, N. Ju., Kaljenik, K. V., & Skrynnik, V. I. (2022). Development trends and strategic management of hotel and restaurant business enterprises. *Tavrijsjkyj naukovyj visnyk. Serija: Ekonomika*, 13, 62-71 [in Ukrainian].
1. Banjeva, I. O., & Velychko, O. V. (2022). Prospects for the post-war recovery of the hotel and restaurant industry in Ukraine. *Infrastruktura rynku*, 67, 46-50 [in Ukrainian].

